

ZBIOR

TYGODNIOWY

Wiadomości Uczonych.

Num: 2.

Niedziela 2. Lutego Roku P. 1784.

w Krakowie.

Fructus ingenii & virtutis tum maximus accipitur quum in proximum quemq; confertur. Cic: de amicit § 19.

Wtedy zaiſte nayużytecznieyſzy ſtaie ſię rozum naſz, gdy y blizni z niego korzyſta.

Kontynuacya z przeszłych Wiadomości.

Nafz rozum ieft to ziemia buyna fpofobna do przyięcia ziarn wfzelkiego rodzaiu, tylko iey trzeba dać nieco fpoczynku, albo mowiący flufzniey, nafz rozum ieft to dzierżawca, z którym powinnismy dyikretnie fię obchodzić y dać mu czas do zadofyc nam uczynienia, inaczey kiedy go będziem przynaglać bardzo do zapiaty zniszczemy go przez to uciemieżenie y wniwecz obrocíemy.

Polewać nazbyt fzczep ieft to znifzczyć go, lać nazbyt oliwy w lampę, ieft to chcieć ią zgafić, otoż tak y o nafzym rozumie mowiąc ma on fwoie obręby, zatym trzeba go zabawiać y napełniać. ale go nie trzeba trudzić przymufzać y obciążać. Nie zawfze pifarz ma pioro w ręku, nie zawfze żołnierz w zbroi chodzi, czafem y piękna dama, rada fię mafką zafloni. Y teć to fą przepify dla umyflów nafzych, żebysmy nie zawfze pogrążali fię w pracy, ale też fzukali czafem niewinnych rozrywek w pofiedzeniu wefołym y przyiemnym. Częfte rozmowy z ludźmi rozumnemi nierównie łatwieyfzą fą drogą do nabycia wielorakich

y uży-

y użytecznych wiadomości, niż nayusilnieyfze przyłożenie się do nauk, co mówię kto rozumny, może sobie z wszelkiego gatunku ludzi przyiemną uczynić kompanią, y miło mu będzie rozmawiać to o ogrodnictwie, to o malarstwie, to o woynie, wedle stanu y profesfyi osob z ktoremi się znayduie.

U W A G A

Nad rościągłością y granicami rozumu.

Wiek osimnasty oświecony odkrył zasłonę ukrywaiącą prawdę, zrzucił błędność, przesądy, y ślepe zawierzenie ułożonym porządkom od pierwszych wynalazcow nauk, czego przeszłe przez zbieg złączonych przeszkod uczynić nie mogły. Pokazuie się iuż ozdobnym odbieraiąc spokoyność stałą w społeczeństwach, wydziały wszystkim w szczegulności stanom przeznaczone y pożytki różne z nauk y sztuk wydoskonalonych.

Iest to dzieło uczonych ludzi, którzy wzbudzeni ciekawością (iako żądzą panuiącą) poświęcaią życie ná doświadczeniach powtorzonych w dochodzeniu

rzeczy ſkutków. Ale ta żądza w ſobie ozdobna, y użyteczna gdy w granicach niezatrzymana mieć może iak inne przymioty ſwoie zbytki.

Widzieć ſię daią oſoby, których umieiętność nadyma, zacieczeniem ſię ſwoim daleko unośi, zamiaſt być gruntownemi. Są uczeni o których mówić można bez uprzedzenia iż użyteczniey byłoby dla nich y dla ſpołeczności, aby byli zoſtawali w proſtocie, aniželi żeby na złe użyć mieli ſwoiego poznania y przewrocić użycie prawego rozumu.

Ieſt dobra rzecz być ciekawym, nikt temu nie przeczy, ale być potrzeba przy wſtrzemięźliwości, y że tak rzekę zamknąć w granicach ſwoich ciekawość przynależy. Granice ciekawości ſą bez wątpienia też ſame, które są przepiſane rozumowi człowieka w powſzechności, y każdemu z oſobna w pożyciu doczeſnym. Ale wina z nas iż nie poznaiemy dobrze miary y przeznaczenia naſzego rozumu, w obraniu tych rzeczy, które uśiłuiemy poznawać, y w ſtopniu iaſnosci do którego możemy pociągnąć poznanie. Ieſt to interes deli-

katny

katny czynić ſprawiedliwy ſzacunek tego, co rozum może, iak daleko światłość iego ma ſię rozciągnąć y gdzie niemożność iego zachodzi. Poznanie tego co może wzbudza naſze uſiłowanie w dochodzeniu prawdy, á poznanie czego nie może oſzczędza pracę nieużyteczną. Ale ta ieſt nieſzczęśliwość ſzczegulniey między młodzierżą że doſtatecznie nie poznawaią ſzacunku y praw rozumu, albo też maią zuchwałe mniemanie o ſwych siłach, zkąd wynika, iż zakryta ieſt przed niemi obſzerność iego, albo przeciwnym ſpoſobem usiluią daley ten pociągnąć gdzie zayść nie może. Rozum ieſt to ow przymiot wyſoki, który ſam iedynie nas różni od zwierząt y który czyni chwałę y ſzczęśliwość Człowieka, zaſzczyt zaiſte przez ſię mało ważny, który iednak nierównie ważnieyſzym ſię ſtaie przez dobre użycie go y zatrzymanie w obrębach przyzwoitych naturze.

RZECZY GEOGRAFICZNE.

o Ziemſkim Okrągu.

Wiadomość o tym od Geograficzney nauki zależy która okrąg Swiata całego opiſuie, á oraz ſzczegulniey o figurze

gurze

gurze Ziemi, sytuacyi y troiakim podziale znać daie, to ieſt matematycznym ná różne Cyrkuły proporcyonalne, według Aſtronomiczney determinacyi rozłożone, o Fizycznym albo naturalnym który ſama natura formuie, w ziemię y wodę ten okrąg dziwnie rozdzielaiąc, y Politycznym który od dobrego rządu y władzy Monarchów zawiſł.

Opiſanie takie rozſzerzać ſię tu nie może, zaczym to ſię tylko z niego dotknie co ciekawość uczoną ſzczegulniey kontentować może.

Figura ziemi iakaby była różne w tym dawnych Filozofow były zdania Anaximander y Leucippus Cylindriczną figurę iey naznaczali, to ieſt podobną do ſłupa okrągłego. Cleanthes nakſztałt dwoch piramid imaginował być ziemię. Inni z Heraklitem do naczynia wydrążonego ią ſtoſowali, żeby morza zalewać Jey nie mogły, inni podług poſpolitego mniemania ſądzili być ziemię płaſzczyzną okrągłą podobną do żołnierſkiego bębna.

Zdawna iednak Thales, Parmenides á po nich dotąd nayprzednieysi Matematycy sferyczną figurę to ieſt podobną

bną do kuli okragłey przyznawaią ziemie dla przyczyn następuiących 1. że cień od ziemi pod czas zaćmienia Xiężyca iest okrągły. 2 że znacznie się różni *Elevatio Poli* Czas Wschodu y Zachodu Słońca. 3 Ze niektóre gwiazdy, nigdy nam za Horyzont nie zapadaią, inne nigdy nie wschodzą, co dla ogragłosci ziemi naywięcey się dzieie. Oko też tego nieiako dochodzi wypukłość wod morskich przed sobą maiąc, która zasłąnia częsci niższe, nad morskich wież, lubo wyższe wierzchołki daią się widzieć.

Z tego wnosi się różność godzin w różnych Kraiach z których gdy ćmi noc iednę, innym dzień przynosi słońce, á powszechnie mowiąc gdziekolwiek między dwiema mieyscy (od wschodu ku zachodowi uważaiąc 15 gradusów różność zachodzi, tę godziną iedną różnić się będą *Reszta potym.*

RZECZY CHRONOLOGICZNE.

Początki pierwsze R. Pospolitych.

R. Pospolita Wenecka między wszystkiemi nayznacznieysza zaczęła się R. 452 gdy Attila Hunnów Król Włochy pusto-

puſtoſzył, przed iego okrucieńſtwem uciekaiąc nayſzlachetnieyśi miaſta Aquilei y innych Obywatele, ná wyſpie morza Adryatyckiego, mieſzkanie ſobie założyli pod Imieniem RP. Weneckiey, Wiary Katolickiey nieodmiennie ſię trzymaią. Obieraią ſobie Xiążęcia którego godność ieſt dożywotnia, lecz bez zezwolenia ſtanów nic nie może ſtanowić.

Wenecya ma zaletę nie tylko dla wielkich bogactw ale też dla dziwnego budowania, ſtoi bowiem ná morzu o całą milę Niemiecką od brzegu maiąc kanałów 450 dzieli ſię ná Inſuł 60 łączy ſię moſtami których ieſt 400. Tam przy Kościele S. Marka ieſt wieża wyſoka ná ſtop 250 Geometrycznych. Pawiment cały uſłany wybornym marmurem, ieſt tam rzecz oſobliwa y bardzo ciekawa widzieć Zbroiownią y Bibliotekę Kardynała niegdyś Imieniem Beſsaryona.

2) RP. Genueńſka zaczęta R. 900 zoſtaie pod Rządami Xiążęcia, którego iednak godność tylko do Roku trwać zwykła. Genua tak ma przepyſzne ſtruktury że ná ulicy którą nową nazywaią żadnego nie maſz któryby nie był tak wſpaniały y ozdobny, żeby Król iaki albo

inny

inny Monarcha w nim przebywać nie mogł, podobnemiż pałacami ozdobione ſą przedmieścia, do tey RP. oprocz Liguryi należy Korsyka wyſpa.

RZECZY HIERARCHICZNE
Albo porządek Kościelny wyrażaiące.

O GODNOSCI KARDYNAŁOW

Godność Kardynalſka zdawna w Kościele Bożym w oſobliwey powadze była, iednak dopiero Innocencyuſz IV wieku XIII pozwolił im używać kapeluſza purpurowego ná znak tego iż mieli być gotowi głow ſwoich na śmierć y krwi przelanie za Kościoł nie żałować.

Paweł II Kardynałom Swieckim bireta purpurowego pozwolił ale Zakonnym nie aż dopiero potym Grzegorz XIV.

Więcey nad 70 nie bywa ich teraz według Konſtytucyi oſobliwey Syxta V. tak iako 70 było przy Moyżeſzu ſtarſzych ludu Izraelſkiego o których num. 11. *v.* 16 miał roſkazanie Boſkie Moyżeſz: *congrega mihi 70 viros de ſenibus Iſráel.* Zaczym po Syxcie V nie bywało wię-

więcey nad 50 Kardynałów, z tych 6 Kardynałów Biſkupów bywa 50 Prezbyterów 14 Diakonow Kardynałowie Biſkupi są tych tytułów to ieſt Biſkup Oſtieńſki, Portueńſki, Preneſtyńſki, Sabineńſki, Albańſki, Tuſkulańſki, Kardynałowie Prezbyterowie y Diakoni maią też ſwoie Tytuły.

RZECZY ASTRONOMICZNE
o Wielkości Planet według Tychona.

Saturnus większy od ziemi razy 22 obchodzi Zodyak lat bliſko 30.

Jowiſz więkſzy 14ście razy obchodzi Zodyak koło lat 12.

Mars mnieyſzy od ziemi 13 razy obchodzi lat bliſko dwa.

Słońce więkſze od ziemi 140 razy obchodzi Zodyak w iednym Roku.

Merkuryuſz mnieyſzy 19 razy, Wenus 6. razy obchodzą w iednym Roku Zodyak.

Xiężyc mnieyſzy od ziemi 42 razy obchodzi Zodyak w dniach 27.

Uważać tu iednak należy że tak ta iako y inna około Planet kalkulacya nie

ieſt ściśle aſtronomiczna, lecz polityczna, ná którey doſyć ieſt dla poſpolitey wiadomości, gdyż Planety dla różności wielkiey w biegach ſwoich, dla którey nazywaią ſię częścią *directi*, albo porządnie idący, częścią *retrogradi* albo ńazad cofaiący ſię, częścią *ſtationarii* albo zaſtanawiaiący ſię, nie mało przez to trudnią y aſtronomiczne operacye.

Okazye nazwiſk każdego Mieſiąca.

Styczeń czyli Januarius tak nazwany od Bożka Janusa.

Luty czyli Februarius tak nazwany od ſłowa *Februo*, które u Rzymian znaczyło Expiacye albo Ofiary za umarłych.

Marzec czyli Martius tak nazwany od Marsa Bożka woiennego, któremu Romulus Synem iego być ſię rozumieiąc ten Mieſiąc poświęcił. Zaczym ten Mieſiąc był początkiem Roku u dawnych Rzymian.

Kwiecień czyli Aprilis nazwany od ſłowa *Aperio* bo tego Mieſiąca otwiera ſię ziemia dla pożytków ludzkich.

May

May, Majus dedykowany *Majoribus* Rzymſkim y od nich tak nazwany.

Czerwiec Junius od młodzi Rzymſkiey albo według Owidyuſza od Junony nazwany ieſt.

Lipiec Julius na pamiątkę narodzenia Juliuſza Ceſarza w tym mieſiącu tak nazwany, przedtym ſię zwał *quinctilis*, albo piąty mieſiąc marſowy.

Sierpień czyli Auguſtus nazwany tak na pamiątkę narodzenia Auguſta Ceſarza ten mieſiąc przedtym zwany *Sextilis*, albo 6 mieſiąc Marſowy y tak o innych mowiąc *September* że ieſt 7my, October że oſmy mieſiąc marſowy &c.

W Roku iednym liczy ſię dni 365 y godzin 6 wſzyſtkich godzin 8766. Kwadransy 35064. minut 525960. w iednym dniu godzin 24 kwadransy 96 minut 1440. W Roku przeſtępnym który przypada co lat 4 dzień ieden przydaie ſię zebrany z pozoſtałych co Rok godzin 6. y ma Rok dni 366. á zatym godzin więcey. Z tych liczb wyrażonych uwaga przydać ſię może, że gdy w Roku iednym

tak

tak wiele ieſt godzin minut, przeżywſzy lat 28, 40, 70 y więcey,, iak liczne dni, tyſiące godzin, minut milliony wynikną, á z tych wſzyſtkich boday nie większa część oddaie ſię światu y prożnosci z zapomnieniem o nayglownieyſzey y naypoważnieyſzey ſprawie ze wſzyſtkich które ſą na świecie domyslić ſię można.

U W A G A

Względem Filozofii Obyczayney.

Nayſzlachetnieyſza część Filozofii, ma tylko ſprawę do ludzi, nie zaś do innych rzeczy; Aſtronom mowi Fontenelle mysli o gwiazdach, Fizyk o wybadywaniu ſię natury, á Filozof o ſobie ſamym. Ale któżby onym chciał być pod tak cięźkim warunkiem, żeby miał myśleć o ſobie? prawie żaden. Do tego iuż ſtopnia oświecenia y umieiętnosci przyſzedł wiek ten ośmnaſty, że uwolnił Filozofow aby więcey nie byli Filozofami, lecz przeſtali ná tym że są Fizykami. Jakoż widziemy to, że biorą ſię iuż prawie wſzędzie za głębſze w Filozofii rzeczy, á zaniedbuią iſtotnieyſzych, któreby użytecznieyſze

ſze

ſze być mogły, chwytaią ſię co żywo rzeczy tych które do polerowania rozumu ſłużą, á nic nie trwaią o te które wynalezione są do lekarſtwa umyſłowi. Słowem chcąc ſię pokazać dobremi Fizykami, przeſtaią nieznacznie być użytecznemi Krajowi Obywatelami. Szczycą ſię z tego że wyſoko latać potrafią á zapominaią o tym, co to ieſt być człowiekiem towarzyſkim y czynnym, lubo przecię o to każdy naypierwey ſtarać ſię powinien ſtoſuiąc ſię do przyrodzenia, ile że Człowiek każdy z natury towarzyſkim być powinien y pracowitym, iakże zechcemyż naśladować pięć albo y ſześć oſob troche więcey y głębiey przenikaiący rozum od nas maiących? Ale ná co nam ſię tak wyſoko unoſić? izali ieſteśmy ich przyrodzenia y ich humoru, żebyśmy ſię chcieli, iako y oni obeyść bez kompanii na powietrzu y bez ſpołeczności ludzkiey do którey ſtworzeni ieſteśmy? Czyliż nie większa daleko umieiętność, miarkować żądze ſwoie według sił których nam udzieliła natura.

Czyliż niepożyteczniejſza daleko każdemu poznać ſię dobrze na ſobie ſamym y na tym co do niego należy?

Ná

Na tymci to ſtarożytni oſobl wiey Filozofią ſwoią zaſadzali, á nie na ſamym tylko poznawaniu rzeczy które nie ſą w nas, ale zewnątrz około nas. Jakoż chociaż kto nie będzie wiedział, czemu morze po pewnych godzinach y odchodzi od brzegow y zas ſię wraca, czemu magnes kamień, żelazo do ſiebie ciągnie? á coż ieſt na tym? ponieważ głęboko gdzieś, ſkrytych rzeczy uwinioną y zachowaną prawdę. Ale cokolwiek nas dobremi y cnotliwemi uczynić może, nie ſkryła tego natura przed nami.

Zaczym ieżeli człowiek tak ieſt ułożony, iż fortunę y te rzeczy, które przyiść y odeyść mogą lekce poważa, ieżeli tak ieſt ſerca umocnionego iż ſię niczego nie boi, ieżeli mocno ieſt wyperſwadowany o tym, iż człowiek człowiekowi mało złego uczynić może, á Bóg nic złego nie czyni, ieżeli to wſzyſtko ma pod nogami, co żywot naſz, gdy mu dogadzamy trapi, ieżeli do tego przyſzedł, że pewnie wie że śmierć, nie ieſt przyczyną żadnego złego, owſzem końcem ieſt wiele złego, ieżeli umyſł ſwoy wſzyſtek oddał na wieczność cnocie, ieżeli tak zawdy żyie, iak gdyby wſzyſtkich

ſtkich ludzi oczy nań patrzały, ieżeli ſiebie ſię więcey boi y wſtydzi niż kogo innego, iuż ten doſzedł do końca y do doſkonałości tey Filozofii która ieſt potrzebna y pożyteczna. *Reſzta na potym.*

Wyięcie ogolne z Opiſow od Far w Krakowie y na Przedmieściach do Kancelaryi Biſkupiey Krakowſkiey podanych Ochrzczonych.

w Roku 1785.	Męſczyzn		686
	Białychgłów	-	702
	Umarłych		
	Męſczyzn	-	729
	Białychgłow	-	820
	Małżeńſtw	-	353.

Donoſi ſię iż świeżo wyſzła Kſiążka z pod Praſy Drukarſkiey pod Tytułem Hiſtoryczno Krytyczne Wiadomości O Zyciu i Piſmach Trzydzieſtu trzech Filozoſow naſzego Wieku ktorych Imiona ſą naſtępuiące. Boyer Jan Chrzciciel Markis d' Argens. Bayle. Beaumelle. Blount. Bolingbroke. Boulanger. Bruno. Chubb. Collins. Diderot. Dolet. Freret. Helwecyuſz. Herbert de Cherburg. Hobbes. Hubert. Maillet De.) Marmontel. Marſais Du.) Meſslier. Mettrie La) Monteſquieu. Morgan. PradesDe) Premontval. Rouſseau Jan Jakób. Servet. Spinoza. Tindal. Toland. Touſsaint. Vanini. Woolſton.